

Sempozyum

**MUDANYA VE MÜTAREKE SEMPOZYUMU:
“OSMANLI’DAN İŞGAL YILLARINA MÜTAREKEDEN
CUMHURİYET GÜNLERİNE MUDANYA”;
(MUDANYA, 11 EKİM 2008)**

Kemal ARI*

Özet

10–11 Kasım 2008 tarihinde Mudanya Ateşkes Antlaşması’nın 86. yıldönümünün sempozyumu yapıldı. Mudanya Belediyesi ve Uludağ üniversitesinin ortak aktivitesi olan bu sempozyuma Türkiye’den de birçok bilim adamı katıldı. Bilindiği gibi, Mudanya Ateşkes Antlaşması Türk-Yunan Savaşı’nı bitiren antlaşmadır. Bu antlaşmadan sonra Lozan yolu açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mudanya Ateşkes Antlaşması, Sempozyum, Türk-Yunan Savaşı, Atatürk, İngiltere, Türkiye, Yunanistan.*

Abstract

On 10–11 November of 2008, a symposium was made owing to the 86th anniversary of Mudanya Armistice Discontinuation. Many scientists, from Turkey, were joined to this symposium which is a common activity of Mudanya Municipality and Uludağ University. As it is known, Mudanya Discontinuation was a treaty which had finished the Turk-Greece War. After this treaty, Lausanne’s way had become clear.

Key Words: *Mudanya Discontinuation, Symposium, Turk-Greece War, İsmet paşa, Atatürk, İngiltere, Turkey, Greece..*

**“Boğazlar, Türk’ün boğazı; Kars, Ardahan
belkemiğidir”**

Bir yıl, ne kadar çabuk geçti! Her şey daha dün gibi... Geçen yıl Mudanya’da Mudanya Bırakışması’nın 85. Yıldönümü için bir sempozyuma katılmıştık.¹ İşte bir yıl sonra yeniden Mudanya’dayız. Konu, geçen yılki gibi Mudanya Mütarekesi’nin etrafında şekillenmiş... Yine aynı

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü (kemal.ari@deu.edu.tr).

¹ Kemal Arı, “Mudanya Mütarekesi’nin 85. Yıldönümü Sempozyumu (Mudanya, 5–6 Ekim 2007)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, V/13, (2006/Güz), s.s. 227–234.

otelde kalıyoruz; yine aynı yollarda yürüyoruz; değişen, bilgi şöleni için gelen bu yılki konuklar. Geçen yıl, hava oldukça güneşliydi; bu kez bir açıp, bir kapanıyor. Bulutlar, Mudanya Körfezi'nin üzerine inip damlalarını bırakıyorlar. Damlalar, yüzümüzü ıslatıyor; hava nemli; deniz sakin, ancak öbek öbek bir pamuk yığını gibi bulutlar inmiş üstüne. Toprak mutlu; suya kavuşmanın sevincini yaşıyor; bütün yaz boyunca yakıp kavuran kuraklıktan sonra... Biz de mutluyuz; meğer yağmuru ne çok özlemişiz! Damlaların kadife yumuşaklığı, yüze vuran serinliği, sanki içimizi de ferahlatıyor...

Ara ara yağmur duruyor, ardından güneş çıkıyor; yeniden incecik bir yağmur tozu, Mudanya'nın üzerine serpiliyor... Ardından yeniden güneş, sokakların kaldırımlarını, döşeli taşlarını aydınlatıyor; ortalık baştanbaşa yıkanmış gibi. Uzaktan, o ünlü silah bırakışmasının yapıldığı tarihi konak, önce yağın yağmurla ıslanıp, ardından üzerine vuran güneş ışıklarıyla daha bir başka şavkıyıp duruyor. Çevresinde toplanan çocuk cıvıltılarına, heyecanlı kaynaşmalara bakıp, o günün anlamını sanki o günkü gibi duyumsayarak, daha başka gülümsüyor gibi! Mudanya böylesine güzel bir günde yeni bir etkinliğe daha ev sahipliği yapıyor... Genel başlık şu: *"Mudanya ve Mütareke Sempozyumu"*. Adından belli; hem Mudanya ele alınacak, hem o ünlü bırakışma konunun yetkin uzmanları tarafından konuşulup irdelenecek... Sempozyumun ara başlığı da, zaten bu açıklamayı oldukça belirginleştirmiş: *"Osmanlı'dan İşgal Yıllarına Mütarekeden Cumhuriyet Günlerine Mudanya"*...

Geçen yıla göre, katılımcılar değişmiş; bu da doğal... Geçen yıl, bu yılıkinden farklı olarak, Prof. Dr. İzzet Öztoprak, Prof. Dr. Ergün Aybars, Prof. Dr. Cemalattin Taşkiran ve başkaları da vardı... Bu kez değişik üniversitelerden yeni konuklar gelmiş bu etkinliğe katılmak için. Türkiye'de, küçük yerleşim yerleri deyip geçmemek, önemsemeyen bir tavra girmemek gerek; gerçekten de istenirse çok güzel şeyler yapılabilir. Hatta küçük yerlerin, adı sanı ünlenmiş pek çok büyük yere göre bu tür etkinliklerde daha heyecanlı, atak ve cevval olduğunu görünce; insan *"Evet bu! İşte böyle olmalı..."* demekten kendini alamıyor.

Evet, böyle olmalı... Pek çok kent, ilçe, belde; tarihte tanık olduğu önemli olayları bu tür etkinliklerle ve başka bilimsel çalışmalarla ele almalı. Kentlerin, ilçelerin, kasabaların kimlikleri böyle böyle ortaya çıkacak; beldeler böyle etkinliklerle kimlik ve kişilik kazanacak. Bu tür beldelerde yaşayanların hem kendi özgüvenleri gelişecek; hem de gelecek kuşaklar, bu tür etkinliklerin havasını bol bol içlerine çekerek, kişiliklerine, ruh dünyalarının oluşumuna yeni duygular katacaklar... Ben, kendi adıma bu tür etkinlikleri son derece yararlı buluyorum ve yıllardır bu tür çabalar içinde bulunmuş olan Mudanya'nın, bunu yapmayan ya da yapamayan beldelere karşı, övünecek çok şeyi olduğunu düşünüyorum.

Etkinlik, dolu dolu geçen bir gün içinde gerçekleştirildi. Önce, Mudanya Bırakışması'nın yapıldığı tarihsel konağın önünde resmi program yapıldı. Bembeyaz gövdesiyle, denizin mavisine yaslanmış; geçmişin getirdiği haklı övgüyle gururla çevresine bakan tarihi bina bu kez başka güzel... Önce yağın yağmurla birlikte, tertemiz yıkanmış. Beyaz gövdesinin üzerine tutmuş, al kırmızı bayraklar asmış. Beyaz ve kırmızı balonlardan iki yana doğru açılan şeritler halinde yağınla balonlarla süslenmiş... Sağına soluna asılan yazılar oldukça anlamlı: Binanın bir yanında şu yazı

yer alıyor: “Mondros Saltanatın, Mudanya Milletimizin”... Bir yanındaki de şöyle: “Lozan’a Giden Yol, Mudanya’dan Başlar!”... Tam karşıda ise, İsmet Paşa’nın ayakta, dimdik beden duruşunu yansıtan yontusu, tarihi binaya doğru bakıyor... Doğal olarak bu tür etkinliklerde hep görülen resmi gündem ve yapılan konuşmalara tanıklık ediyoruz. Olsun; bunların bile ne denli önemli olduğu, ülkenin Güneydoğusu’nda haince atılıveren bir havanla birlikte bir anda yok olan gencecik terör şehitlerini düşündükçe, ne kadar anlamlı! Bu ülke insanların, yeni bir ulusal coşkuya, özgüvene ihtiyacı var. Bu günler, birlik ve beraberlik günleri değil mi? Ulusu oluşturan bireyler, özgürlüklerini, kendilerine bu özgürlük havasını sağlayan tarihsel kişiliklerin değerini bir parça da böyle yaftalı sözlerle süslenmiş, resmi konuşmalardan algılamıyorlar mı? Olsun; onun da ayrı bir güzelliği var. Konuşmalar başlamadan önce, İsmet Paşa anıtına çelenk konuluyor; ardından konuşmalar yapıyor ve bu tarihsel güne vurgu yapıyor...

Bütün bunlar, kuşkusuz, ülkenin son derece eksikliğini duyumsadığı duyguları vermesi için çok gerekli... Elllerinde flamalarla geçit törenine katılan ve gösteri yapan; yüreği inip kalkarak, şiirler okuyan ilköğretim öğrencileri ve yine üniversite öğrencilerinin oluşturduğu ve Türkiye’nin dört bir yanına özgü halk oyunları esintileri taşıyan dans gösterileri, bunun en açık göstergesi... Coşku ve heyecan iç içe geçmiş. Meğer koskoca bir toplulukla, aynı duyguları bir anda ve aynı nefeste soluyabilmek, ne kadar anlamlıymış. Bu coşku ve heyecanı yansıtan çok özel bir kimlik ve kişilik var ki; onun sözleri, öğrencilere seslenişi bu kompozisyonu çok iyi tamamlıyor... Hadi yaşını söylemeyeyim; Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın en önde gelen komutanlarından, büyük devlet adamı Kazım Karabekir’in Kızı Timsal Karabekir, elinde bayrak o coşkuyu, törenin hemen bitiminde öğrenciler arasına katılıp, okuduğu şiirlerle tamamlıyor. Önce Kazım Karabekir Paşa’nın yazdığı bir marşın dizelerini okuyor:

*Cihan-Harbi yangınından, bağır-yanık Vatan’a
Türk’ü boğmak maksadıyla, girdi düşman askeri,
Kan ve yangın başlamıştır; ırz ve namus kalmıyor;
Tebliğeye düştü vatan, yas içinde her yeri.
Kabraman balk! Kalk, silablan! Abd ü peymân Tanrı’ya
Vur! Ve haykır! Türklük ölmez, Türk de yulmaz, ileri!
Çelik gibi kollu, tunçtan ayaklı
Türk hiç yular mı, Türk hiç yular mı?
Türk yulmaz, Türk yulmaz!
Cibân yıkalsa, Türk yulmaz!*

Ardından bir başka dizesini daha okuyor, Timsal Hanım: “İşte Hayat, İşte Emel; Vatan İçin Sağlam Temel”... Bunu söyledikten sonra da çevresindekilere bakıp ekliyor: “Babamın geç evlendiği için, ileri bir yaşında ikizleri olmuş, iki kız... İsim koymak istiyor, düşünüp duruyor... Ve yakınlarımızdan biri, babamın bir dizesini okuyup, elliyile de gösterip şunu söylemiş: ‘Düşünmeye ne gerek Paşam!... İşte Hayat, İşte Emel!...’ Böylece ablalarımın birisininin

adı Hayat, ötekinin de Emel olmuş!” Timsal Hanım gülümseyerek ekliyor: “Sonra ben doğmuşum; eğer erkeek olsaymışım, büyük ihtimalle adım ‘Temel’ olacaktı... Ama ben kız olarak dünyaya gelince, babamın bu düşüncesini bozmuşum!”...

Ha Temel, ha Timsal! Yürek aynı yürek, duygu aynı duygu olduktan sonra ne fark eder ki? Kuşkusuz o da böyle düşünüyor; zaten adından belli; bu hoş bir “latife”. Nezaket, nahiflik ve alçakgönüllülük... Sanırım Timsal Karabekir’i anlatmak için bu sözler bir parça yardımcı olabilir... Hotel Montema’dan çıkıp, etkinliğin yapılacağı yere yaklaşık iki kilometrelik yolu Timsal Hanım, arkadaşım Yrd. Doç.Dr. Türkan Başyığıt ve ben birlikte yürüyoruz... Derin sohbetimiz aslında bir gün öncesinde, erken saatlerde başladı. Tarihçi merakı böyle bir şey işte; biz soruyoruz, Timsal Hanım anlatıyor... Bazen o coşuyor, bazen biz... Yaklaşık dolu dolu geçen iki gün; Kazım Karabekir Paşa etrafında şekilleniyor bütün sohbetlerin akışı... Anılar, yazılıp çizilenler; cumhuriyet dönemindeki siyasi dargınlıklar, ev baskınları; toplanan evraklar ve belgeler; İzmir Suikastı yargılamaları, zorluklar içinde geçen bir yaşam... Bütünüyle bu konulara kilitlenmişiz... Biz konuşuyoruz, Timsal Hanım konuşuyor; tarihin kimi zaman gizemli, kimi zaman karanlık koridorlarında bazen koşarcasına, bazen el yordamıyla ilerliyoruz. Sonra Paşa’nın milletvekilliği ve nihayet Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı oluşu... II. Dünya Savaşı sonrasında, Sovyetler Türkiye’nin Montreux Boğazlar Sözleşmesi kurallarına aykırı olarak, boğazlardan üst ve bunun yanı sıra Kars ve Ardahan’ı istemesi üzerine; Timsal Hanım’ın radyodan duyduğu ve *“hiç aklımdan çekmiyor”* dediği anı... Şöyle anlatmış radyoda haber okuyan konuşmacı, Türk’ün toprağından toprak isteyen Sovyetlere karşı kükreyişini: *“Kazım Karabekir Hazretleri meclis kürsüsünden kılıcını kınından çekti ve şunları dedi: ‘Boğazlar Türk’ün boğazı; Kars, Ardahan belkemiğidir! Asla Türk’ün elinden alınamaz, Rus’a verilemez!’”*...

Atatürk’ün dediği gibi; *“Tarih ne güzel bir aynadır”*... Yeter ki o aynaya bakmayı, bakan başarabilsin... Her şeyi orada, o aynada görebilir. Hiç kuşkusuz, hiçbir zaman, hiçbir olay, yeniden aynı ölçüler içinde yaşamaz. Ancak, tarihten çıkarılacak nice dersler var! Son Kafkasya olaylarını, Gürcistan’ın Güney Osetya’ya girmesi üzerine, Rusya’nın Tiflis’e kadar ilerlemesini; bunun üzerine Amerika Birleşik Devletleri’ne ait silah yüklü yardım gemilerinin boğazlardan geçerek Karadeniz’e çıkışını anımsayınca, Kazım Karabekir Paşa’nın o günkü duyarlılığı daha iyi anlaşılıyor. Evet; *“Boğazlar Türk’ün boğazı; Kars, Ardahan belkemiğidir”*.

Ya Mudanya?

Mudanya da, Birinci Dünya Savaşı’nı bitiren ateşkes antlaşması değil mi? Büyük Devletler, Mondros Bırakışması’nın savaşı bitireceğini düşündüler; ağır koşullarını Osmanlı Devleti’nin bezgin diplomatlarına dayadılar; ancak hesapları tutmadı. Savaş bir türlü bitmedi; Anadolu bozkırlarında sürüp gitti... Ve sonunda, Türk Askeri’nin İzmir’e girişinden sonra, bir dizi diplomatik girişim üzerine, Mudanya’da bir bırakışma görüşmesi yapılmasına taraflar razı oldular ve 11 Ekim 1922 günü, bir bırakışma antlaşması imzalanabildi². Evet, Mondros Saltanatı. Mudanya,

² Aynı yazar, “Mudanya Bırakışması’na Giden Yolda İzmir ve İzmir Kamuoyu”, *Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Mudanya*, (6 Temmuz 2007), Mudanya, 2007, s.s.137-144.

yeni Türkiye'nin neredeyse on yıldır süren savaşı bitiren bırakışma metni oldu. Büyük Zafer Mudanya ile taçlanmıştı.

Sempozyum programı, Uğur Mumcu Kültür Merkezi'nde yapıldı. Etkinlik, üç ayrı oturum halinde tasarlanmıştı. İlk oturum, bir açılış oturumuydu ve bir "açılış paneli" olarak düşünülmüştü. Bu panelde Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu, Prof. Dr. Seçil Akgün ve Prof. Dr. Özer Ergenç yer aldılar... Yusuf Hoca, hiç kuşkusuz, bu güzel etkinliklerin mimarı... Düşünen, tasarlayan ve uygulayan; bunun için yerel yönetimleri, üniversiteyi harekete geçiren; tek tek katılımcılara ulaşıp, etkinliğin onca yükünü çeken kişi... Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı'nı ve Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm Başkanlığı'nı yapan Oğuzoğlu, derin hoşgörüsü, toparlayıcı kişiliği ve alçakgönüllülüğü ile tarihçilik camiası içinde sevilen bir tarih profesörü. Bu tür etkinliklere ev sahipliği yaptığında, zaten tarihçilik yönünü bildiğim ve saygıyla andığım hocamın, bir başka yönünü daha gördüm: O, bütün pürüzlerin ayrıntılarda gizli olabileceğini çok iyi biliyor; tasarım ve uygulamasında hep ayrıntılar üzerinde duruyor. Hani derler ya; "Şeytan ayrıntılarda gizlidir" diye!... Sorunsuz bir etkinlik gerçekleştirilebilirdiyse, aslında bu tür ayrıntıları düşünüp, ona göre önlemlerini alan Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu'nun bu çabalarını saygıyla anmaktan başka bir şey elden gelmiyor. Tabii ki bizim gibi olanlara, böylesine güzel şeyler başaran hocalarımıza karşı, bir nefer olmak; koş dediklerinde koşmak ve yüklendikleri yükün, küçük de olsa bir yönünden tutabilmek düşer. Ne ölçüde bunu yapabiliyoruz, bilmiyorum. Ancak, Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu hocamın, bu tür etkinliklerde sık sık görev almış ve her ayrıntıyı düşünmek gerektiğinin bilincinde olan birisi olarak, ne önemli bir iş yaptığının, elbette ki farkındayım.

Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu, açılış paneline başkanlık yaptı. Hocalarımdan Sn. Prof. Dr. Seçil Karal Akgün ve Sn. Prof. Dr. Özer Ergenç panelin konuşmacılarıydılar. Prof. Dr. Akgün değerli, saygın, "hocaların hocası" Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal'ın kızıdır. Kendine özgü üslubu ve hoş anlatımıyla, Mondros'tan Mudanya'ya kadar uzanan süreçte, kökleri çok daha eskilere dayanan ve "emperyalizm/ sömürgecilik" ile bütünleşen "Doğu Sorunu"nun, Mudanya'da nasıl sona erdiğini, sömürgeci orduların akıl almaz bir hoyratlıkla gerçekleştirdikleri işgal eylemlerinin sonunda, Türk Ulusu'nun kenetlenerek, bu cendereden nasıl zaferle çıktığını anlattı. Konuşma konusu "Uluslararası Boyutlarıyla Mudanya Konferansı" idi. Yerli kaynaklar yanında, yabancı kaynakların da önemine dikkat çekti. Bu etkinliğin önemini şu satırlarla anlattı: "Tarihimizin güzel olaylarını kutlamalarla anmak, geçmişi hatırlamak, öğrenmek ve öğretmekten öte, yetişmekte olan kuşaklara ulusal bilinç ve kıvanç veren bir alışkanlıktır. Bu iyi alışkanlıklarla, cumhuriyet tarihimizin çok önemli bir kesiti olan Mudanya Silah Bırakışması'nı 86 yıl sonra anmak üzere bir sayfa açtığımızda, bu olayın öncesini ve sonrasını göz ardı edemeyeceğimiz kesin bir dönemeç olduğunu hemen görürüz..."

Evet, gerçekten de Mudanya kesin bir dönemeçtir. Doğu Sorunu'nun kökleri, neredeyse iki yüz yıl ötesine uzar. Kendini dünyanın beyaz adamı ve üstün özellikleri olarak gören kafa, başka halklara, üstü cilalı sözlerle, kan ve ölümden başka ne getirdi ki? Giderek ırkçılığa kadar uzanan sömürgeci tavırlar, dünyada hep acılara neden oldu. Bu nedenle, Türk Ulusal Bağımsızlık Savaşı, yalnız ulusun kendi adına verdiği bir savaş olma boyutunu aştı; ezilen dünyanın, sömürgecilere karşı bir direnişi olarak ortaya

çıktı. Bu nedenle Mudanya Silah Bırakışması, kökleri yüzyıllar ötesine dayanan doğu sorunun son derece önemli bir dönemeç noktası olarak belirdi.

Prof. Dr. Özer Ergenç, bu büyük zaferin, devrimlerle nasıl taçlandırıldığını ele aldı. Ergenç'in konusu; "Atatürk ve Türk İnkılâbı" adını taşıyordu. "İnkılâp/devrim"; bu kavramların hangisini kullanmak daha doğrudur? Terminolojik sorunlar, ayrı bir tartışma konusudur; ancak önemlidir. Özer Ergenç, terminolojinin de önemine vurgu yaparak, "tarih" ve "tarihçi" kavramları üzerinde durdu. Tarihçi bilim yapardı. Öyleyse, akıl ölçüleri içinde değerlendirildiğinde, Mudanya Bırakışması gerçekten Türk Tarihi için büyük önem taşıyan bir olaydı. Bırakışma, bir savaşı sona erdirmişti; ama kendinden sonra yepyeni bir süreci de başlatmıştı. Türkiye, cumhuriyeti ve onun kazanımlarını edinebildiyse, bu tür zaferlerle bu yapılabilmisti... *"Ulusunu, öz değerlerine sahip, çağdaş niteliklere bürünmüş bir biçimde görmeyi mutluluk sayan Atatürk, dış politikadaki tutumu ile de 'Büyük Devlet Adamı'nın bütün inceliklerini göstermişti"*.

Öğleden sonraki ikinci oturum, saat 14.00'da başladı. Oturum başkanı, Yılmaz Akkılıç'tı. Bursalı bu ünlü gazeteci, kitaplığının zenginliğiyle ve araştırmalara yardımcı olan kişiliğiyle tanınıyor. Yerel düzeyde araştırmalar yapmış, kitaplar, makaleler yazmış; anıları derlemiş... Ne güzel! Türkiye'nin her yanında böyle aydınlık yüzlü insanlar var; yeter ki onlara ulaşılabilirsin. Her yürekte ne tür zenginlikler saklı kim bilir? Yılmaz Akkılıç, bu güzelliklerden yalnızca bir tanesi. Oturumda Kazım Karabekir Paşa'nın kızı Timsal Karabekir, Okt. Dr. Dilşen İnce Erdoğan ve ben bulunuyoruz. Bildiri metnini göndermiş ama son anda işi çıktığı için katılmayan Yrd. Doç.Dr. Bülent Atalay'da programda görünüyor. Timsal Hanım, babasının kızı olduğunu konuşmasındaki içerik ve üslup özelliğiyle son derece başarılı biçimde gösterdi. Zaman zaman gözleri yaşararak, zaman zaman da salonu heyecanlandırarak, babası Kazım Karabekir Paşa'yı anlattı; konuşmasını anılarla süsledi. Konuşma konusu *"Kazım Karabekir Paşa ve Mudanya"* adını taşıyordu. Kazım Karabekir'in Mudanya ve çevresi ile askerlikten öte, ayrı bir ilgisi daha var. O, öksüzler babası olarak biliniyor. Doğu Anadolu'da görev yaptığı Kurtuluş Savaşı günlerinde, yetim kalan yaklaşık 4000 erkek ve 2000 çocuğu sefaletten kurtarıp, onları ülkeye yararlı birer birey olarak yetiştirmiştir. Bunun için okullar açmış, yurtlar kurmuş; bizzat kendisi bu okullarda yetim çocuklarının eğitimi için derslere girmiştir. Bir asker kaputu nasıl dikilir; küçük ameliyatlar nasıl yapılır; ya da yapay olarak oluşturulan bir gölden, tarım yapmaya elverişli bir küçük ova nasıl yaratılır; bütün bunlar Kazım Karabekir Paşa'nın doğrudan kendisinin içinde yer aldığı örnekler olmuş; bunları Timsal Karabekir'den öğrendik. O, babasına ait olan şu cümleyi anımsattı konuşurken: *"Hayatımda bana zevk veren hayli başarılarım vardır. En zevklisi binlerce bakımsız çocuğun hayat ve geleceğini kurtarmak olmuştur"*... Paşa bu çocuklara nasıl ulaşıyor, onları nasıl bulup, korumasına alıyordu? Bunu da bu konuşmada öğrenme fırsatı bulduk... Kız çocukları, köyden hali vakti yerinde olan kimselere, kolorduda kayıtlı olmak ve köy muhtarlığı defterine de yazılmak suretiyle veya çocuksuzlara Türk geleneğine göre evlatlık olarak kabul ettirip, yeni ana ve babasının iç gömleğinden geçirilmek suretiyle muhtar, imam ve köyün ileri gelenleri eliyle teslim edilmiş. Durumlarının ne olduğunu anlamak için de Paşa, çocukları ara ara görmeye gelmiş. Bu yöntemle, 2000 kız çocuğu evlatlık olarak verilmiş; 1000 kadarı da, 1926 yılına dek, Kars, Erzincan ve Erzurum kız ilkokulu ve ortaokulunda okutulmuş...

Bugün, köprü altlarında yatıp kalkan, sefalet içinde bir hayatla tanışıp, topluma düşmanca duygularla bakan kimsesiz çocuklar bizim değil mi? Niçin Kazım Karabekir'i örnek alıp, ülke olarak yitip giden o canlara sahip çıkmıyor ve onları geleceğe hazırlamıyoruz? Yalnız o güçsüz "biçareler" in yaşamı kararmıyor; aynı zamanda toplum da, belli bir hınç ve öfkeyle yaşama bakan bu yitik kesimlerin tehdidi altında bulunuyor. Onca geçen zamanda bunu başaramamak, büyük bir ayıp değil mi? Kazım Karabekir Paşa Doğu Anadolu'da bu yönde yığınla iş yapmış... Peki, Kazım Karabekir Paşa'nın el attığı yetimlerin, Bursa'yla ilgisi ne? Timsal Hanım'ın konuşmasında bu sorunun yanıtlarını da bulduk: Paşa, cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 tarihinde Trilye'de *Taş Mektep* olarak bilinen binada yetimlerini kendi olanaklarıyla okutmaya devam etmiş. Bu yapı, Yunan işgalinde en başta gelen rolü oynayan Metropolit Hrisostomos'un öncülük etmesiyle Mimar M. Myrides tarafından yapılmış. 623 metrekarelik alana sahip dört katlı bina günümüze kadar ayakta durabilmiş. Kazım Karabekir Paşa'nın çocukları için burası, barınabilecekleri, okuyabilecekleri ve kendilerini yaşama hazırlayabilecekleri bir mekân haline gelmişti. Bu çocukların arasında yetim Ermeni çocukları da bulunuyordu. Türklerin bir soykırım yaptığı yalanıyla dünyayı ayağa kaldıranlara ne büyük yanıt, değil mi? Bu binanın önünde yetim çocukların çekindiği 10 Mayıs 340 (1924) tarihli fotoğrafın sağ üst kısmında, şu yer alıyor: "*Büyük Paşa Babamız; Trilye'deki çocuklarımızın hatıra-i şükranı*"... Başka bir fotoğrafın altında ise şu yazıyor: "*Ustad-ı Muazzam Kazım Karabekir Paşa Hazretleri Trilye Darü'l-Eytamı, Çocuklarımız muallimleriyle beraber hürmetle ellerinizden öperler...*"

Timsal Karabekir gibi tarihsel bir kişiliğin ardından konuşma yapmak bir şanssızlık olmalı. Ve tabii ki bu şanssız kişi benim. Konuşma konum; "*Mudanya Bırakışması'na Uzanan Süreçte Girişimler ve Doğu Trakya Sorunu*"... Evet; Mondros Bırakışması'nda üzerinde en çok konuşulan konu, Doğu Trakya Sorunu'dur. Türkiye, Misak-ı Milli sınırları içinde gördüğü Doğu Trakya'nın Türkiye'ye devrini Mudanya görüşmelerinde tartışmaya gerek bile görmez. Doğu Trakya kesinlikle boşaltılacaktır. Ancak bunun yöntemi ne olacaktır? Korkular vardı; bu korkuların en köklüsü ise, Doğu Trakya'dan Yunan çekilişi sırasında çıkabilecek "*mezalim*"di. İşgalle birlikte, Türkler önce Lüleburgaz, ardından Edirne Kongresi ile birlikte örgütlenme yoluna gitmişlerdi. Bir yer altı teşkilatı da kurarak, bir güvenlik boşluğunda kendilerini koruyacak çareler araştırmışlardı. Ancak, Türk süvarileri İzmir'e girdiğinde, Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi, Doğu Trakya'da da Rumlar, olası bir Türk "*intikamından*" korkarak, öbek öbek göç ediyorlardı. Bir güvenlik sorunu ortaya çıkmıştı. Çanakkale'ye doğru yürüyen Türk süvarileri, İngilizlerin tarafsız bölge olarak gördükleri alana yaklaştıklarında, bu kez İngiltere ile bir savaş olasılığı doğmuştu. Bütün bu sorunların savaş olmadan, barış için de aşılabilmesi için, diplomatik girişimler önem kazanmaktaydı. Bu nedenle Mudanya'da ele alınan en önemli konu, Doğu Trakya Sorunu oldu.

Bir sonraki konuşmacı Dr. Dilşen İnce Erdoğan'dı. O'nun konusu, "*Trakya'nın İşgaline Karşı Yürütülen Milli Faaliyetlere Bir Örnek: Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*" başlığını taşıyordu. Mondros'tan sonra, önce bölgesel kurtuluşu arayan ve işgallere karşı hukuk temelinde bir hak arayışına yönelen çabalar, yapılan kongreler sonucunda bir örgütlenme modeline dönüşebilmişti. Bu süreçte yer almış

tarihsel kişilikler içinde görüş ayrılıkları doğal olarak vardı. Hürriyet ve İtilaf ile İttihatçı gelenekten gelenlerin görüş ayrılıkları bu süreçlere ister istemez yansdı. Ancak yine de, süreç içinde bu çalışmalar, ulusal bir bilincin oluşması için son derece yararlı oldu.

Üçüncü ve son oturumun başkanlığını Prof. Dr. Seçil Akgün yaptı. ODTÜ, Tarih Bölümü Başkanı olan Seçil Karal Akgün'ün yönettiği oturumda; Dr. Mine Akkuş, Dr. Seher Boykoy, Dr. Turgay Akkuş ve Araş. Gör. Fulya Düvenci Karakoç bildirimlerini sundular. Mine Akkuş'un konusu, "*Mudanya Halkevi'nin Açılışı*" idi. 23 Şubat 1934 tarihinde düzenlenen bir törenle açılan Mudanya Halkevi, yörede cumhuriyet ilkelerinin yayılmasında önemli bir görev üstlenmişti. Örneğin, Halkevi Reisi Rıfki Bey tarafından verilen Nutuk'taki şu sözler yaşanan heyecanı o günden bizlere aktarıyordu: "*Büyük şefimizin eşsiz rubundan fıskıranı kabulcılarımızın yüreğimize açtığı ateş her gün artan bir kudretle nurlanarak, ülkemizin verimli yollarında parlayacak ve büyük Türk Milleti yüce ülkesine varacaktır...*"

Halkevleri, cumhuriyet idealinin karanlıkları aydınlatma yönünde kuşkusuz en önemli meşaleleri oldular. Türkiye'nin her yanında açılan bu kurumlarda, devrimin ilkeleri anlatılıyor; halka modern eğitim veriliyor, okuma alışkanlığı kazandırılıyor; eğitim sürecinde pek çok kurs açılıyordu. Her halkevinde genellikle 9 şube bulunuyordu. Ancak Mudanya Halkevi'nin şube sayısı eksikti. Burada şu şubeler açılmıştı: Köycülük, Musiki (Güzel Sanatlar), Temsil, Spor, Kütüphane ve Neşriyat...

Sonraki konuşmacı Dr. Seher Boykoy ise, "*Milli Mücadele Sürecinde Trakya'da Yunan Mezalimi*" adlı bildirisini sundu. İşgal her dönemde ne yazık ki, aynı acıları veriyor. Yunan işgali döneminde de Doğu Trakya'da sayısız mezalim gerçekleştirildi. Bu bölgeden yaşayan Müslüman halka karşı saldırılarda, Yunan askerleri bölgedeki Rumlarla birlikte hareket ettiler. Sivil halka Selanik'ten üniforma, silah ve cephane getirildi. Böylece onlara Yunan askeri süsü verilmek isteniyordu. Rumlar ise işgal döneminde her türlü taşkınlık göstermekten geri kalmadılar. Boykoy, bu durum karşısında çaresiz ve korumasız kalan Türklerin kötü durumlarını ele aldı. Patrikhane'nin bu süreçteki yerini irdeledi. Müslümanların ellerinden taşınır taşınmaz mallarına nasıl el konulduğunun örneklerini verdi. Milos'ta bir sürgün kampı oluşturulmuştu. Bir rapora göre, tifüs salgını sonucu burada bulunan Türk savaş esirlerinden 300 kişi ölmüştü.

İşte vahşetin bir diğer yüzü...

Dr. Turgay Akkuş, "*Mudanya Mütarekesi'nin Doğu Trakya'daki İzdüşümleri ve Bölgede Yunanlıların Yarattıkları Tabriyata İlişkin Bir Rapor*" başlıklı bildirisini sundu. Akkuş'un tanıttığı rapor, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden alınan ve Yunanlıların çekilişleri sırasında ne ölçüde maddi ve manevi kayıplara yol açtıklarını gösteren bir belgeydi. Bu belge, Refet Paşa tarafından Heyet-i Vekile'ye ve Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne de gönderilmişti. Buna göre, 60.800 liralık altın, 3.931.000 küsur nakit para, 33.000 lira değerinde değerli eşya gasp edilmişti. Yine 10.730 öküz arabası, 3.340 bargir arabası, 6.720 zersine manda, 3.600 küsur öküz, 792 tosun, 11.900 koyun, 903 manda inek, 4.700 bargir, 270 kısrak, 261 esterboz, 9.000 koyun, 26.000 keçi, 34.000 kaz, 3.500 hindi, 700 ördek Yunanlılarca bu bölgeden, sivil halktan gasp edilerek sürülmüş ve götürülmüştü. 374 öldürme ve yaralama, 2.530 nefyi, 1.093 işkence ve namusa

tecavüz, 40 “izale-i bıkır” ve 139 “hetk-i ırz” olayı olmuştu. Bunun yanı sıra 498.000 kilo hububat ve zahire, 88.000 kilo meyve ve sebze zorla Müslüman halkın elinden alınmıştı.

Son konuşmayı Arş. Gör. Fulya Düvenci Karakoç yaptı. O, “*Son Osmanlı Düzeninden Cumhuriyet Günlerine Mudanya*” başlıklı bildirisini sundu. Mudanya’daki yönetsel yapı ve bu alandaki değişimler, yönetim birimleri ve yöneticiler, belediye, nahiyelerdeki idari yapı, işgal ve kurtuluş günleri, Mudanya’nın sosyal yapısındaki değişimler, eğitim, toplumsal yapı ve göçlerle, özellikle de mübadele ile gelen topluluklar üzerinde duruldu. Bursa gerçekten de bütün bu alanlarda önemli değişimleri yoğun biçimde yaşadı. Bir kere önemli bir göç alan merkezdi. Bunun yanı sıra cumhuriyetle birlikte, ekonominin her alanında köklü sıçramalar yapıldı. Bütün bu alanda gözlemlenen değişimler, aynı zamanda bugünkü Mudanya’nın anlaşılabilirliği için de önemli ipuçları veriyordu...

Sempozyuma sunulan bildirilerin bir kitap haline getirilerek daha konuşmalardan önce izleyenlere dağıtılması da etkinliğin ne kadar önemsendiğini gösteriyor.³

Mudanya, sonbaharın bütün güzelliklerini yaşarken, başka bir güzelliğe daha böylece tanıklık etti. Güzellik içinde güzellik ve ille de Savarona... Ve Savarona’da düzenlenen balo... O günlerde Mudanya’ya, 11 Ekim Mudanya Bırakışması nedeniyle yapılacak balo için Savarona yatı gelmiş... Ben, arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Türkan Başyığıt’in yanısıra, Prof.Dr. Yusuf Oğuzoğlu ve çok değerli eşleri; Prof. Dr. Özer Ergenç ve eşi Prof. Dr. İclal Ergenç, Prof. Dr. Seçil Karal Akgün ve eşi Tolga Akgün’ün de katıldığı bu balo, her yönüyle belleklerde güzelliğini, şıklığını hep koruyacak nitelikteydi. Savarona, Atatürk’ün yaşamının son günlerinde Amerikalı bir kadın işverenden alınmıştı. Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Atatürk son günlerini bu yatta geçirmişti. Bu yatta iken kendisine hastalık tanısı konulmuş; 54 gün hasta olarak bu yatta kalmış, durumunun ağırlaşmasından sonra Dolmabahçe Sarayı’na götürülüp yerleştirilmişti. Hastalığının ilerlediği bir zamanda Atatürk, bu yat için; “*Bu yatı bir çocuğun oyuncuğunu beklemediği gibi beklemişim, meğer benim hastanem olacaktı!*” demişti. Evet, güzel günlerin anılarının yanı sıra, hüznü anıların da bu yüzer mekânda yer aldığını biliyoruz. İşte şu köşede Atatürk halka oyunu oynadı; işte şu köşede salıncakta sallandı; işte yatağın güvertesinde, şu şezlongların birine uzanıp güneşledi ve işte bu kütüphanede uykularından olarak çalıştı, bu salonda ülkenin ileri gelenleriyle Türkiye’nin pek çok sorunları görüşüldü... Ve şu mekânda, şu yatağında günlerce hasta olarak yattı...

Tarih, mekânlarla birlikte nefes alıp veriyor; daha doğrusu mekânlarda tarih dile gelmiş, duyumsayabilenlerle sanki konuşuyor... Savarona yatı bu mekânların en önemlilerinden birisi... Talihte, bu tarihsel mekânda bir baloya katılmak da varmış...

Bütün bu güzellikleri geride bırakmak hiç de kolay olmadı. Ertesi gün, yani 12 Ekim 2008 Pazar günü, sabah kahvaltısından hemen sonra Yrd. Doç. Dr. Türkan Başyığıt’in kardeşi, benim de öğrencim Ali Başyığıt’in kullandığı arabayla Mudanya’dan,

³ *Osmanlıdan İşgal Yıllarına Mütarekeden, Cumhuriyet Günlerine Mudanya* (Haz. Dr Zeynep Dörtok Abacı), Mudanya Belediyesi yay., Mudanya 2008.

bu şirin kıyı kentinden ayrıldık. Yanımızda değerli arkadaşımız Dr. Seher Boykoy da vardı. Türkan-Ali Başyigitler ve Seher Boykoy ile birlikte önce Cumalıkızık'ı gezip, ardından da ünlü bir Bursa kebabçısında karınlarımızı doyurduktan sonra; yönümüz artık İzmir'e doğru dönmüştü.

Bursa'dan İzmir'e doğru yolculukta, geride kalanların belleklerde bıraktığı sıcak anılar, yaşam boyu anımsanacak nitelikteydi.

Başta, Mudanya Belediye Başkanı Erol Demirhisar, Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mete Cengiz, Bursa Valisi Şahabettin Harput, hocam Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu ile birlikte bütün emeği geçenleri, bu etkinliğe ev sahipliği yapan bütün Mudanyalıları kutluyorum.

Ne diyeyim; daha nice güzelliklere...